

KLİNİK ÇALIŞMA

TÜRKİYE’DE KBB HASTALIKLARI ALANINDA SIK KULLANILAN ONAM FORMLARININ OKUNABİLİRLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. İrfan KARA¹ , Dr. Kerem KÖKOĞLU² , Dr. Furkan ŞAN³ , Dr. İsmail ORHAN¹

¹Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi, KBB Hastalıkları, Kahramanmaraş, Türkiye ²Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi, KBB Hastalıkları, Kayseri, Türkiye ³Sivas Numune Hastanesi, KBB Hastalıkları, Sivas, Türkiye

ÖZET

Amaç: Ülkemizde kulak burun boğaz ve baş boyun cerrahisi (KBBBBC) alanında sık yapılan cerrahi prosedürlere ait onam formlarının okunabilirlik ve anlaşılabilirlik düzeylerinin ortaya konması.

Materyal – Metod: Türk KBBBBC Derneği’nin resmi internet sitesinde (<https://www.kbb.org.tr>) bulunan ve KBBBBC alanında sık kullanılan onam formları araştırmaya dahil edildi ve 4 ana alana ayrıldı. Araştırmaya dahil edilen onam formlarındaki metinler Microsoft Word 2016 programına aktarıldı. Bu metinler yazılım programına aktarıldı. Araştırmaya alınan metinlerin ortalama cümle, kelime ve hece sayısı; ortalama dört ve daha fazla heceye sahip kelime sayısı; cümle başına ortalama kelime sayısı belirlenerek Ateşman ve Bezirci-Yılmaz’a göre okunabilirlik değerleri hesaplandı. Bu değerler istatistiksel olarak karşılaştırıldı.

Bulgular: Çalışmaya 4 alanda (BBC, rinoloji, otoloji, pediatrik KBB) 39 onam formu dahil edildi. Tüm onamlar ele alındığında okunabilirlik değeri orta zorlukta ve ilköğretim düzeyindeydi. Otoloji alanında ise okunabilirlik lise düzeyindeydi ($p<0.05$). Otoloji alanında ortalama cümle sayısı az olsa da cümle başına düşen kelime sayısı arttığında okunabilirliği zorlaştırmaktaydı ($p<0.05$). Ayrıca BBC grubunda dil kökü ameliyatının ortalama kelime sayısı otolojiye benzerdi ve okunabilirliği lise düzeyindeydi. En iyi okunabilirlik “Yüz yanak eksizyonel biyopsi”, en kötü okunabilirlik “Mastoidektomi – Timpanoplasti” onamına aitti.

Sonuç: Sağlık hizmetlerinde hastaların tanı ve tedavi sürecine katılımı önemlidir. Ülkemizdeki ortalama eğitim süresi ve sağlık okuryazarlığının düşük olduğu düşünüldüğünde onam belgelerinin içeriklerinin özellikle otoloji alanında ve dil kökü askısı ameliyatı için tekrar gözden geçirilmesi önerilebilir.

Anahtar Sözcükler: Onam formu, Okunabilirlik, Kulak Burun Boğaz Hastalıkları, Malpraktis, Komplikasyon

EVALUATION OF READABILITY OF THE INFORMED CONSENT FORMS WHICH ARE COMMONLY USED IN OTOLARYNGOLOGY IN TURKEY

SUMMARY

Aim: To assess readability of the informed consent forms which are related to common surgical procedures in otolaryngology in our country.

Material and method: Commonly used informed consent forms which are on the official website of Turkish Otolaryngology - Head and Neck Surgery Association (<https://www.kbb.org.tr>) are included in the study and divided into 4 main areas. Their texts are transferred to the Microsoft Word 2016 programme firstly and then in a software programme. Mean sentence, mean word and syllable count in a form; mean word count in a sentence, mean long word count (equal or longer than 4 syllables) are evaluated according to Ateşman and Bezirci-Yılmaz formulas to assess readability. These values are compared statistically.

Findings: There were 39 forms in 4 areas (head and neck surgery, rhinology, otology, pediatric otolaryngology). When all forms were evaluated, readability points were in moderate and at primary school levels. For otology area, however, readability was at high school level ($p<0.05$). Even if mean sentence count was fewer in otology area, mean word count in a sentence was longer and this made readability harder ($p<0.05$). In addition, informed consent form of the tongue suspension operation was similar to otology forms and had a high school level readability point. When “Excisional biopsy from face-cheek” form had the best readability point, “Mastoidectomy – Tympanoplasty” had worst.

Conclusion: It is important to include in patients to diagnosis and treatment processes. Because mean education duration and health literacy are low in our country, informed consent forms especially in otology area can be offered to revise.

Keywords: Informed consent form, readability, otolaryngology, malpractise, complication

GİRİŞ

Aydınlatılmış onam formları, hastalara ameliyat veya geçireceği müdahale konusunda

İletişim kurulacak yazar: Dr. Kerem KÖKOĞLU, Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi, KBB Hastalıkları, Kayseri, Türkiye, E-mail: dr.kokoglu@gmail.com

Gönderilme tarihi: 20 Şubat 2020, revizyonun gönderildiği tarih: 17 Mayıs 2020, yayın için kabul edilme tarihi: 18 Mayıs 2020

Kaynak gösterimi Kara İ., Kökoğlu K., Şan F., Orhan İ. Türkiye’de KBB Hastalıkları Alanında Sık Kullanılan Onam Formlarının Okunabilirliklerinin Değerlendirilmesi. KBB-Forum 2020;19(2):153-160

bilgi vermek için hazırlanmış metinlerdir ve hastaların işlem öncesi bu formları açıkça anlaması çok önemlidir¹. Bu yazılı metinlerin, daha sağlıklı bir hasta-doktor iletişimini ve hastaların tedaviye daha iyi uyumunu sağlaması gibi avantajları bulunmaktadır. Ayrıca tedavi aşamasındaki problemlerin çözümünde etkili olabileceği de gösterilmiştir². Ancak, bilginin değeri hastaların anlama kabiliyeti ile sınırlı olduğundan, bilginin “okunabilirliği” ve “anlaşılabilirliği” onun güvenilirliği ve geçerliliği kadar önemlidir³. Tıbbi müdahale;

hastanın tam olarak aydınlatılmasından sonra aydınlatılmış rızanın verilmesi sonrası yapılabilir⁴. Kliniklerdeki iş yoğunluğu sebebiyle istenilen nitelikte hasta bilgilendirilmesi ve aydınlatılmış onam alınması sağlanamamaktadır⁵.

Okunabilirlik (readability) uzun süredir kullanılan bir kavram olup, ait olduğu dildeki yazılı bir metnin, okuyucu düzeyine uygun olup olmadığı hakkında bilgi vermektedir⁶. Okunabilirlik; dilde bulunan hece, kelime ve cümle özelliklerinin kullanılarak, metnin okuyan kişilerce anlaşılabilir ya da anlaşılabilir olmadığıyla ilgili sayısal veriler sunmaktadır¹.

Son zamanlarda hekimler ve hastaneler aleyhine açılan davalar artmaktadır. Yüksek Sağlık Şurası’na yapılan başvurulara bakıldığında her 36 hekimden birisi hakkında yasal şikayet vardır, bu oran ABD’de her 12 hekimde birdir⁷. Aydınlatılmış onamın hukuk sistemindeki yeri henüz net bir şekilde belli olmasa da bu onamlar hekimlerin şikayet edilme ihtimalini azaltacak ayrıca hastaların komplikasyon ve malpraktis farkını anlamasında yararlı bir faktör olacaktır⁸. Bu sebepler göz önünde bulundurulduğunda aydınlatılmış onam formları ve hastalar tarafından anlaşılabilirliği üzerinde çalışılması gereken bir konudur.

Bu çalışma ile ülkemizde kulak burun boğaz ve baş boyun cerrahisi (KBBBBC) alanında sık yapılan cerrahi prosedürlere ait hasta onam formlarının okunabilirlik ve anlaşılabilirlik düzeylerinin ortaya konması amaçlandı.

YÖNTEM VE GEREÇLER

Bu araştırma için Sütçü İmam Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu’nun 2020/14 sayılı kararı ile izin alınmıştır. Bu araştırma tanımlayıcı tipte bir araştırmadır. Araştırmanın verileri için Türk Kulak Burun Boğaz ve Baş Boyun Cerrahisi Derneği internet sitesinde (<https://www.kbb.org.tr/>) yer alan ve baş boyun cerrahisi, otoloji, rinoloji ve pediatrik KBB alanında sık yapılan cerrahi prosedürlere ait 39 adet onam formu kullanıldı. Araştırmaya dahil edilen onam formlarındaki metinler Microsoft Word 2016 programına aktarıldı. Bu metinler yazılım programına aktarıldı. Ateşman⁹ ve

Bezirci-Yılmaz¹⁰ formülleri kullanılarak araştırmaya alınan metinlerde ortalama hece sayısı, ortalama dört hece ve üstü kelime sayısı, ortalama kelime sayısı, cümle başına ortalama kelime sayısı Ateşman ve Bezirci-Yılmaz’a göre okunabilirlik değerleri hesaplandı.

Bezirci-Yılmaz Okunabilirlik Formülü

Bezirci ve Yılmaz; İngilizce için tanımlanmış olan ve birbirinden farklı niceliklerle oluşturulmuş okunabilirlik ölçütlerini ve bunlar için kullanılan formüllerin Türkçe için uygunluklarını, geliştirilen bir yazılım kütüphanesi ile farklı seviyelerdeki Türkçe kitap metinlerini kullanarak incelemiştir. Ayrıca, Türkçe’nin bir takım istatistiksel özelliklerini belirleyerek Türkçe için yeni bir okunabilirlik ölçütü formülü önermişlerdir. Buradaki okunabilirlik formülünün sonucu ülkemizdeki akademik sınıf seviyelerini (1-8 ilköğretim, 9-12 lise, 12-16 lisans, 16 ve üzeri akademik eğitim) göstermektedir¹⁰.

$$YOD = \sqrt{OKS \times ((H3 \times 0.84) + (H4 \times 1.5) + (H5 \times 3.5) + (H6 \times 26.25))}$$

YOD: Yeni okunabilirlik değeri

OKS: Ortalama kelime sayısı

H3: Ortalama 3 heceli kelime sayısı

H4: Ortalama 4 heceli kelime sayısı

H5: Ortalama 5 heceli kelime sayısı

H6: Ortalama 6 ve daha fazla heceli kelime sayısı

Ateşman Okunabilirlik Değeri

Flesch Okuma Kolaylığı Formülü’nün¹¹ Türkçe’ye uyarlanması ile geliştirilen, kelime ve cümle uzunluğunu temel alan, 1997 yılında Ateşman tarafından geliştirilen bir formüldür. Ateşman formülüne göre bir metnin okunabilirlik düzeyi 90-100 arasında ise çok kolay, 70-89 arasında ise kolay, 50-69 arasında ise orta güçlükte, 30-49 arasında ise zor ve 1-29 arasında ise çok zor olarak değerlendirilmektedir⁹.

Ateşman okunabilirlik formülü:

Okunabilirlik Puanı = $198,825 - 40,175 \times (\text{toplam hece/toplam kelime}) - 2,610 \times (\text{toplam kelime/toplam cümle})$

İstatistiksel analiz

Çalışmada yer alan kategorik verilerin tanımlayıcı istatistikleri frekans ve yüzde değerleri kullanılarak, sayısal verilerin istatistikleri ise ortalama ve standart sapma kullanılarak gösterildi. Çalışmada bağımsız gruplar arasında yapılan sayısal veri karşılaştırmalarında Kruskal-Wallis Testi, kategorik veri karşılaştırmalarında ise Ki Kare testi kullanıldı. Çalışmada uygulanan istatistiksel analizlerin tümü çift yönlü olarak, %5 anlamlılık sınırı ve %95 güven aralığında gerçekleştirildi. Verilerin analizi için SPSS® 23 (IBM Inc, USA) yazılımı kullanıldı.

BULGULAR

Türk Kulak Burun Boğaz Baş Boyun Cerrahisi Derneği internet sitesinde yer alan ve KBBBC pratiğinde sık yapılan cerrahi prosedürlere ait 4 alt grupta (baş boyun cerrahisi alanında 18, otolojide 4, rinolojide 12 ve pediatrik KBB’de 5 onam formu olmak üzere) toplam 39 onam formu çalışmaya dahil edildi.

Tüm onam formları ele alındığında tüm metinler için ortalama cümle sayısı 221.54 ± 33.05 , ortalama kelime sayısı 1589 ± 208 , dört ve üzeri heceli kelime sayısı 524.8 ± 65 , tüm metinde ortalama hece sayısı 4672.84 ± 598.48 idi. Cümle başına ortalama kelime sayısı 7.27 ± 1.05 ve kelime başı ortalama hece sayısı 2.94 idi. Bezirci-Yılmaz okunabilirlik değeri 7.91 ± 1.13 ; Ateşman okunabilirlik değeri 61.65 ± 2.38 idi. Yani tüm onamların okunabilirliği ortalama ilköğretim düzeyinde ve orta zorlukta idi.

Onamlara gruplar halinde bakıldığında Ateşman’a göre tüm onam formlarının okunabilirliği orta güçlükte bulundu. Bezirci-Yılmaz’a göre ise otoloji alanındaki 4 formun tamamı lise düzeyine hitap etmekteydi, ayrıca baş boyun cerrahisi alanındaki 18 onam formundan bir tanesi (dil kökü askısı ameliyatı onam formu) lise düzeyinde bulundu.

Onam formlarına dört grup için ayrı ayrı bakıldığında ise okunabilirlik değerleri baş boyun cerrahisi: Ateşman 61.8 ± 1.93 , Bezirci-Yılmaz, 7.72 ± 0.76 ; Otoloji: Ateşman 56.44 ± 1.52 , Bezirci-Yılmaz 10.69 ± 0.35 ; Rinoloji: Ateşman 62.6 ± 0.94 , Bezirci-Yılmaz 7.51 ± 0.57 ; Pediatrik KBB: Ateşman 62.91 ± 0.94 , Bezirci-Yılmaz 7.40 ± 0.4 şeklindeydi. Diğer değerler Tablo 1’de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Dört grup; Ateşman ve Bezirci-Yılmaz okunabilirlik değerleri açısından karşılaştırıldığında dört grup arasında anlamlı fark saptandı. Gruplar ikişerli karşılaştırıldığında farklı grubun otoloji grubu aydınlatılmış onam formları olduğu görüldü ($p=0.006$). Otoloji onam formları Bezirci-Yılmaz’a göre lise düzeyindeydi. Ateşman’a göre tüm grupların okunabilirliği orta düzeydeydi ancak otoloji onam formlarının okunabilirliği daha zordu ($p=0.011$) (Tablo 1).

Dört grup arasında metin başına düşen ortalama kelime sayısı, metin başına ortalama hece sayısı, dört veya daha fazla hece içeren kelime sayısı ve kelime başına düşen ortalama hece sayısı bakımında anlamlı fark yoktu ($p>0.05$). Fakat metin başına düşen cümle sayısı ve cümle başına düşen kelime sayısına bakıldığında otoloji alanı diğer alanlardan ayrılmaktaydı. Otoloji onamları daha az cümle içerse de beklendiği üzere cümle başına kelime sayısı fazlaydı ve bu da okunabilirliği azaltmaktaydı ($p<0.05$). Diğer alanlarda cümle başına ortalama kelime sayısı 7 civarında, otoloji alanındaki formlarda ortalama kelime sayısı 10 ± 0.41 idi ($p<0.05$) (Tablo 1). Ayrıca baş boyun cerrahisi alanında 18 onam formunun ortalama kelime sayısı 7.08 ± 0.72 iken dil kökü askısı ameliyatının ortalama kelime sayısı 9 olup bu onam formu Bezirci-Yılmaz’a göre lise düzeyine hitap etmekteydi (Tablo 2).

Onamlar teker teker ele alındığında Ateşman’a göre en iyi okunabilirlik “Yüz yanaktan eksizyonel biyopsi” en kötü okunabilirlik ise “Mastoidektomi – Timpanoplasti” onamına aitti. Bezirci – Yılmaz formülüne göre de aynı sonuçlar çıkmaktaydı.

Tablo 1: Alanlara göre onam formlarının Ateşman ve Bezirci-Yılmaz’a göre okunabilirlik değerleri, ortalama cümle sayıları, cümle başına kelime sayıları, ortalama kelime sayıları, >4 kelime içeren cümle sayıları, hece sayıları ve kelime başına ortalama hece sayıları.

	Baş Boyun Cerrahi	Otoloji	Rinoloji	Pediyatrik KBB	p
Onam sayısı	18	4	12	5	
Ateşman Okunabilirlik değerleri	61.8± 1.93	56.44±1.52	62.6±0.94	62.91±0.94	0.006
Bezirci-Yılmaz Okunabilirlik değerleri	7.72 ± 0.76	10.69±0.35	7.51±0.57	7.40±0.4	0.011
Tüm metinde ortalama cümle sayısı	225.7±23.6	147±10.35	234±22.37	236±12.8	0.014
Tüm metinde ortalama kelime sayısı	1590.88±191.8	1434.25±144. 9	1619.41±241.49	1632.6±154.5 4	0.409
Cümle başına düşen ortalama kelime sayısı	7.08±0.72	10±0.41	7.01±0.68	7±0.35	0.007
Tüm metinde ortalama hece sayısı	4690.19±554.54	4180.75±442. 15	4761.8±677.7	4790.6±447.6 6	0.122
Kelime başına düşen ortalama hece sayısı	2.95	2.91	2.94	2.935	0.622
Tüm metinde dörtten fazla hece içeren ortalama kelime sayısı	527.8±62	474±53.74	537.08±71.2	525±48.8	0.469

Tablo 2: Her onam için Ateşman ve Bezirci-Yılmaz’a göre okunabilirlik değerleri, ortalama cümle sayıları, cümle başına kelime sayıları, ortalama kelime sayıları, >4 kelime içeren cümle sayıları, hece sayıları ve kelime başına ortalama hece sayıları.

Alan	Onam adı	Ateşman	Bezirci- Yılmaz	Cümle sayısı	Ortalama kelime sayısı	Metin başına ortalama kelime sayısı	> 4 hece içeren kelime sayısı	Hece sayısı	Ortalama hece sayısı
Baş Boyun Cerrahisi	Ağız içerisinden kitle eksizyonu	62.66	7.24	234	6.67	1561	519	4614	2.96
	Boyun diseksiyonu	60.82	8.01	248	7.48	1856	621	5473	2.95
	Damaktan kitle eksizyonu	63.33	7.05	226	6.43	1454	480	4296	2.95
	Dilden kitle eksizyonu	62.64	7.24	219	6.47	1416	476	4205	2.97
	Dudak tümörü ameliyatı	62.21	7.65	229	7.12	1630	534	4789	2.94
	Fleksibl bakı, nazofarenks, burun, gırtlak biyopsisi	63	8.12	212	7.4	1569	494	4550	2.90
	Parotidektomi	63.24	7.33	252	6.86	1728	552	5062	2.93
	Parsiyel larenjektomi	62.18	7.72	231	7.03	1624	542	4782	2.94
	Submandibuler gland eksizyonu	63.16	7.13	241	6.51	1570	524	4620	2.94
	Süspansiyon laringoskopi	60.26	8.66	242	8.13	1968	633	5748	2.92

	Tiroidektomi	60.54	8.15	255	7.47	1904	641	5630	2.96
	Total larenjektomi	61.77	7.73	231	7.03	1623	545	4796	2.96
	Trakeal rezeksiyon anastomoz	60.81	7.73	230	7.05	1622	567	4829	2.98
	Trakeostomi revizyonu	61.27	7.73	211	7.12	1502	499	4448	2.96
	Üst dudak tümör eksizyonu	62.15	7.55	241	7.05	1699	563	5002	2.94
	Voice protez takılması	63.23	6.94	204	6.29	1283	433	3806	2.97
	Dil kökü askısı ameliyatı	55.58	10.19	149	9.26	1380	463		2.96
	Yüz yanaktan eksizyonel biyopsi	64.52	6.72	208	6	1247	415	3683	2.95
Pediyatrik KBB	Adenoidektomi	63.72	7.53	229	7.03	1610	503	4679	2.91
	Tonsillektomi-Adenotonsillektomi	62.24	7.74	241	7.25	1748	562	5119	2.93
	Miringotomi- VT takılması	63.37	7.27	251	6.89	1729	546	5056	2.92
	Kepçe kulak ameliyatı	61.4	7.8	245	7.09	1736	574	5139	2.96
	Tiroglossal duktus kisti eksizyonu	63.83	6.99	215	6.23	1340	440	3960	2.96
Otoloji	Dky'den yabancı cisim, polip çıkartılması	58.1	10.39	133	9.39	1249	403	3613	2.89
	Kulak kepçesinden tümör eksizyonu	57.78	10.5	142	9.47	1345	441	3901	2.90
	Mastoidektomi-Timpanoplasti	54.58	11.29	155	10.43	1617	529	4710	2.91
	Stapedektomi-Stapedotomi	55.33	10.61	159	9.6	1526	523	4499	2.95
Rinoloji	Açık septoplasti	63.09	7.48	280	6.96	1948	634	5701	2.93
	Burundan yabancı cisim çıkartılması	62.7	7.11	211	6.64	1401	472	4170	2.98
	Eksternal sinüs cerrahisi	62.56	8.24	226	7.91	1787	560	5143	2.88
	Endoskopik DSR	63.67	6.9	228	6.25	1426	484	4218	2.96
	Endoskopik sinüs cerrahisi	60.69	8.59	238	8.15	1940	631	5643	2.91
	Alt konka koterizasyonu, rezeksiyonu	62.68	7.07	221	6.40	1414	488	4204	2.97
	Lateral rinotomi ile sinüs tümör cerrahisi	61.19	8.45	226	7.96	1799	580	5233	2.91
	Nazal sineşi açılması	62.75	7.01	224	6.32	1415	483	4212	2.98
	Nazoalveolar kist eksizyonu	63.3	6.95	212	6.2	1315	452	3906	2.97
	Oroantral fistül onarımı	64.28	7.08	216	6.4	1382	453	4054	2.93
	Septoplasti	62.18	7.25	247	6.7	1656	556	4911	2.97
	Septorinoplasti	62.11	7.6	278	7.01	1950	652	5747	2.95
Ortalama		61.65	7.91	221.54	7.27	1588.94	524.79	4672.8	2.94
Standart sapma		2.38	1.13	33.05	1.05	207.67	65.24	598.48	0.02

TARTIŞMA

Bilgilendirilmiş onam formu; hasta rızası şartıyla, planlanan tanı veya tedavi müdahaleleri için sağlık uzmanına verilen yetki manasına gelir. Bu formlar medikal uygulamaların endikasyonlarını, avantajlarını ve olası risklerini açıklayarak, tedavi aşamasındaki hastalara yardımcı olmak için kullanılır¹². 1972 yılında yayınlanan "Amerika Hastaneleri Birliği Hasta Hakları Bildirisi'nde, hastaların anlayacakları bir şekilde, doktorundan hastalığının teşhisi, tedavisi ve prognozu hakkında bilgi edinme, hastaların herhangi bir tıbbi müdahale veya tedaviye başlanılmadan önce rızasının alınmasını bekleme hakkı tanımlanmıştır¹³.

Hastaların yapılacak tıbbi müdahaleyi tamamen anlayabilecekleri bir onam formu ideal, kabul edilebilir, etik olarak bilinçli bir karar

verebilmek için hastanın önerilen müdahaleyi anlaması çok önemlidir¹⁴. Sağlık sigortasında artan maliyetler ve malpraktis davalarında görülen artış, özellikle invaziv müdahalelerde bulunan cerrahlar ve doktorlar için onam formlarının okunabilirliğini ve anlaşılabilirliğini daha da önemli kılmaktadır¹⁴. Dava edilen hekimler aklansa dahi bu süreçte hasta kaybedebilmekte, hata yapma korkusuyla gerekli yerlerde insiyatif almaktan çekinebilmekte, yıpranmakta ve psikolojik sıkıntılar yaşayabilmektedir¹⁵. Bu sebeplerle okunabilirlik kavramının önemi daha da artmaktadır.

Okunabilirlik; bir metnin okuma zorluk derecesi ile ilgili, çeşitli matematiksel formüller ile tarafsız olarak ölçülebilen bir kavramdır¹⁶. Her dilin okunabilirliği, dilin kendine has yapısı için geliştirilmiş formüller yardımıyla

hesaplanabilmektedir. Türk dili için de Ateşman ve Bezirci-Yılmaz tarafından geliştirilen iki adet okunabilirlik formülü bulunmaktadır^{9, 10}. Bu çalışmada da her iki formül kullanılarak onam formlarının okunabilirlik değerleri hesaplanmıştır.

Hastaların anlama, kavrama düzeyi arttıkça klinik sonuçlar iyileşmekte, hasta memnuniyeti artmakta ve hastaların psikolojik stresi azalmaktadır¹⁷. Hasta eğitimi uzmanlarının önerisi; hasta bilgilendirme formlarının hastaların anlayabilmeleri için 8.sınıf ve altı seviyede olacak şekilde yazılmasıdır¹⁸. ABD’de, bir metnin kişiler tarafından kolaylıkla okunması ve anlaşılabilirliği için 6-8. sınıf düzeyinde hazırlanması önerilmektedir¹⁹. İngilizce olarak yazılmış bilgi içeren metinlerin, az heceli ve kısa cümlelerden oluştuğunda 6-8 yıllık eğitim almış bireyler tarafından kolaylıkla okunabildiği ve anlaşılabilirliği saptanmıştır²⁰. Çalışmamızda Türk Kulak Burun Boğaz Baş Boyun Cerrahisi Derneği’nin resmi sitesindeki onam formları değerlendirildiğinde otoloji alanındakiler haricindeki onam formları, okunabilirlik açısından bahsedilen önerileri karşılamaktadır.

Amerikan Ulusal Sağlık Enstitüsüne göre Amerika nüfusunun yaklaşık %40’ının sağlık okuryazarlığı yetersiz olduğu ortaya konmuştur²¹. Ülkemizde 2014 yılında yapılan araştırma sonuçlarına göre vatandaşların %64,6’sının sağlık okuryazarlığının yetersiz veya sorunlu olduğu saptanmıştır ki bu rakam ülkemizde 35 milyonluk bir erişkin nüfusa tekabül etmektedir²². Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2015 yılı verilerine göre ülkemizde ortalama eğitim süresinin 6,5 yıl olduğu bildirilmiştir²³. Sağlık okuryazarlığının yetersiz düzeyde olduğu göz önünde bulundurulduğunda ülkemizde hazırlanan eğitim broşürlerinin, onam formlarının daha anlaşılır şekilde yazılması gerektiği açıktır.

Bir metnin okunabilirliği hem metne hem de okuyucuya bağlı nedenlere göre değişebilmektedir. Yazıya bağlı faktörlerden bazıları cümlelerin uzun olması, sözlerin dizimsel karmaşıklığı, kelimelerin uzunluğu, kelime başına düşen hece sayısı, pasif seslerin kullanımı, özel terminoloji ve zor kelimelerin kullanılmasıdır²⁴. Türk dilinde ortalama cümle uzunluğu; Ateşman formülünde 9-10 sözcük, Bezirci-Yılmaz formülünde ise 10-11 sözcük

olarak hesaplanmıştır. Ayrıca her iki formülde de Türkçe de ortalama kelime uzunluğu 2,6 hece olarak bulunmuştur^{9, 10}. Bizim çalışmamızda ise cümledeki ortalama kelime sayısı 7.25±1.05, ortalama hece sayısı ise 2.94±0.02 olup bu değerlere Ateşman ve Bezirci-Yılmazın belirttiği değerlere göre ortalama kelime sayısı bakımından daha düşük, ortalama hece sayısı bakımından daha yüksektir.

Şahin ve ark.’nın²⁵ yaptıkları çalışmada ortopedik cerrahi geçiren hastaların %41.5’inin gelişebilecek komplikasyonları hatırlamadığını, hastaların sadece %29.6’sının formları baştan sona okuduğunu ortaya koymuştur. Metinlerin okunabilirliği anlaşılabilirliği çok önemli olsa da herşeyden önce okunmaları gerekmektedir.

Sağlık okuryazarlığı seviyesinin yetersiz olmasının, tıbbi bilgileri anlama ve talimatları uygulamada çeşitli zorluklara ve sağlık hizmetlerinin etkili bir şekilde kullanımında problemlere sebep olduğu gösterilmiştir²⁶. Okunabilirliği artırmak için cümle uzunluğunun 8-10 kelimeyle sınırlanması, uzun ve çok heceli sözcükler yerine kısa ve daha yaygın kullanılan eş anlamlı sözcükleri tercih edilmesi ve tıbbi terminoloji yerine mümkün mertebe yaygın kullanılan basit terimler kullanılması uygulanabilecek bazı taktiklerdir^{27, 28}. Bu çalışmada tüm onam formları ortalama olarak Ateşman formülüne göre orta güçlükte, Bezirci-Yılmaz’a göre ise ilköğretim düzeyinde saptandı. Türkçe literatüre bakıldığında KBBBBC onam formlarının okunabilirlikleri ile ilgili yayına rastlanmamıştır. Otizm spektrum bozukluğu ile ilgili internet sitelerinde yer alan metinlerin okunabilirlik düzeyleri ile ilgili yapılan çalışmada metin içerikleri Ateşman’a göre zor grupta, Bezirci-Yılmaz’a göre ise lisans seviyesinde bulunmuştur²⁹. Kozanhan ve ark.’nın yaptığı anesteziyoloji alanıyla ilgili internette yer alan hasta bilgilendirme metinlerinin değerlendirildiği çalışmada ise metinler Ateşman’a göre zor, Bezirci-Yılmaz’a göre lisans seviyesinde bulunmuştur¹⁶. Aksoy ve ark.’nın meme kanseri ile ilgili internet sitelerinde yer alan hasta bilgilendirme metinlerin okunabilirliklerini değerlendirdikleri çalışmalarında metinler Ateşman’a göre orta güçlükte, Bezirci-Yılmaz’a göre ise 11. sınıf düzeyinde bulunmuştur³⁰. KBBBBC onam formlarının okunabilirliği yukarı da verilen

çeşitli branşlarda internette bulunan bilgilendirme metinleri ve onam formlarına kıyasla daha yüksektir. Sönmez ve ark.³ hasta onam formlarının anlaşılabilirliğinin artırılması için formların şemalar ve videolar ile de görsel olarak zenginleştirilmesini tavsiye etmiştir. Sonuçta sağlık hizmetleri kendi içinde dinamik bir süreçtir. Hastaların tanı ve tedavi sürecine katılımı bakımından bilgilendirilmeleri önemlidir. Ortalama sağlık okuryazarlığının 6.5 yıl olduğu ülkemizde bu çalışmada Bezirci-Yılmaz’a göre bulunan ortalama değer 7.49 yıl olup, ülkemize göre yüksektir. Ülkemizdeki ortalama eğitim süresi ve sağlık okuryazarlığının düşük olduğu düşünüldüğünde onam belgelerinin içeriklerinin özellikle otoloji alanında ve dil kökü askısı ameliyatı için tekrar gözden geçirilmesi önerilebilir. Okunabilirliği ve anlaşılabilirliği artıran metinler sayesinde hasta ve yakınlarının ameliyat öncesi kafalarına takılan sorular cevaplanacak, hekimin yoğun poliklinik saatlerinde hastaya yeterli vakit ayıramayacağı göz önüne alındığında bu fark onam formlarınca kapatılabilecektir.

Teşekkür

Asım Egemen Yılmaz ve Burak Bezirci tarafından hazırlanan ve araştırmamızda kullandığımız yazılım programı için hocalarımıza teşekkür ederiz.

Çıkar Çatışması

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması veya finansal destek bildirmemiştir.

KAYNAKLAR

1. Boztaş N, Özbilgin Ş, Öçmen E, et al. Evaluating the readability of informed consent forms available before anaesthesia: a comparative study. Turkish journal of anaesthesiology and reanimation. 2014;42(3):140.
2. Ritterband LM, Thorndike FP, Cox DJ, et al. A behavior change model for internet interventions. Annals of Behavioral Medicine. 2009;38(1):18-27.
3. Sönmez MG, Kozanhan B, Özkent MS, et al. Evaluation of the readability of informed consent forms used in urology: Is there a difference between open, endoscopic, and laparoscopic surgery? Turkish journal of surgery. 2018;34(4):295.
4. Özsunay E. Alman ve Türk Hukuklarında Hekimin Hastayı Aydınlatma Ödevi ve İstisnaları. Türk Hukukunda Hekimin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu, MHAUM, Sorumluluk Hukukundaki Yeni Gelişmeler V Sempozyumu, Fakülteler Matbaası, İstanbul. 1983.
5. Coles WH, Wear SE, Bono JJ, et al. Teaching the informed consent process to residents. Southern medical journal. 1989;82(1):64-6.
6. DuBay W. The principles of readability. Costa Mesa, California: Impact Information. 2004.
7. Polat O, Pakiç I. Tıbbi uygulama hatalarında hekim sorumluluğu. 2011.
8. Makay Ö, Samancılar Ö, Paydın A, et al. İlk yıl asistanı aydınlatılmış onam alabilir mi? Ege Tıp Dergisi. 2007;46(3):123-7.
9. Ateşman E. Measuring readability in Turkish. AU Tömer Language Journal. 1997;58:171-4.
10. Bezirci B, Yılmaz A. A software library for measurement of readability of texts and a new readability metric for Turkish. DEÜ FMD. 2010;12(3):49-62.
11. Flesch R. A new readability yardstick. /. appl. Psychol, 1948, 32, 221. 1948;223.
12. Borello A, Ferrarese A, Passera R, et al. Use of a simplified consent form to facilitate patient understanding of informed consent for laparoscopic cholecystectomy. Open Medicine. 2016;11(1):564-73.
13. Mariner WK. Patients' rights after health care reform: who decides what is medically necessary? American journal of public health. 1994;84(9):1515-20.
14. Eltorai AE, Naqvi SS, Ghanian S, et al. Readability of invasive procedure consent forms. Clinical and translational science. 2015;8(6):830-3.
15. Pakiç I, Yayıcı N, Karapirli M, Polat O. Ölümle sonuçlanan tıbbi uygulama hatalarına yaklaşımda adli otopsinin rolü. Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences. 2008;28(1):30-9.
16. Kozanhan B, Tutar MS. Anesteziyoloji Alanında İnternet Sitelerinde Sunulan Hasta Bilgilendirme Metinlerinin Okunabilirliklerinin Değerlendirilmesi. Türkiye Klinikleri Journal of Anesthesiology Reanimation. 2017;15(2):63-70.
17. Audit Commision for Local Authorities and the National Health Service in England and Wales. What seems to be the matter: communication between hospitals and patients: Her Majesty Stationery Office; 1993.
18. Redman B. The practice of patient education 8th ed. St Louis: Mosby. 1997.
19. Friedman DB, Hoffman-Goetz L. A systematic review of readability and comprehension instruments used for print and web-based cancer information. Health Education & Behavior. 2006;33(3):352-73.
20. Cotugna N, Vickery CE, Carpenter-Haefele KM. Evaluation of literacy level of patient education pages in health-related journals. Journal of community health. 2005;30(3):213-9.
21. Finnie RK, Felder TM, Linder SK, et al. Beyond reading level: a systematic review of the suitability of cancer education print and web-based materials. Journal of Cancer Education. 2010;25(4):497-505.
22. Tanrıöver MD, Yıldırım HH, Ready FND, et al. Sağlık okuryazarlığı araştırması. 2014.
23. Yesilyurt M, Karadeniz O, Gulel F, et al. Mean and expected years of schooling for provinces in Turkey. PJESS. 2016;3(1):1-7.

24. Kollia B, Basch CH, Kamowski-Shakibai MT, et al. Testing the Readability of Online Content on Autism Spectrum Disorders. *Advances in Neurodevelopmental Disorders*. 2019;3(1):85-90.
25. Sahin N, Oztürk A, Ozkan Y, et al. What do patients recall from informed consent given before orthopedic surgery? *Acta orthopaedica et traumatologica turcica*. 2010;44(6):469-75.
26. Davis TC, Michielutte R, Askov EN, et al. Practical assessment of adult literacy in health care. *Health Education & Behavior*. 1998;25(5):613-24.
27. Jackson RH, Davis TC, Bairnsfather LE, et al. Patient reading ability: an overlooked problem in health care. *Southern medical journal*. 1991;84(10):1172-5.
28. Walsh TM, Volsko TA. Readability assessment of internet-based consumer health information. *Respiratory care*. 2008;53(10):1310-5.
29. Kara A. Evaluation of the readability of online texts related with autism spectrum disorder. *Experimental Biomedical Research*. 2019;2(4):136-42.
30. Aksoy N, Kozanhan B, Eryilmaz MA, et al. Assessment of the readability of patient education materials regarding breast cancer on websites. *Family Practice and Palliative Care*. 2019;4(1):25-30.